

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА НАПН УКРАЇНИ

Освітньо-наукова програма

підготовки здобувачів ступеня доктора філософії на третьому рівні вищої освіти у галузі 01 «Освіта / педагогіка» за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» «Педагогічна освіта і освіта дорослих в Україні і зарубіжжі» / «Pedagogical and Adult Education in Ukraine and Worldwide»

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назва дисципліни «Ретроспектива становлення освіти дорослих»

Викладач Баніт Ольга Василівна – доктор педагогічних наук, старший дослідник, провідний науковий співробітник відділу андрагогіки

Профіль викладача <http://ipood.com.ua/data/Portfolio/Banit.pdf>

Контактний телефон +380663585223

E-mail: olgabanit@ukr.net

Сторінка дисципліни <http://ipood.com.ua/phd-011/>

Консультації очні понеділок та вівторок з 14.00 до 15.00

Онлайн-консультації за попередньою домовленістю Viber (+380663585223) в робочі дні з 9.30 до 17.30

АНОТАЦІЯ ДИСЦИПЛІНИ

Сучасні глобальні тенденції розвитку освіти дорослих посилюють інтерес науковців до національної специфіки розвитку цієї галузі. Національна своєрідність еволюції цієї сфери притаманна більшості європейських країн. Про це свідчить відсутність стереотипних підходів та стандартів визначення стратегії розвитку освіти дорослих.

Однією з найбільш актуальних проблем освіти дорослих в Україні є проблема формування професійної культури майбутніх фахівців, їхньої конкурентоспроможності, адаптації до сучасних умов і вимог ринку праці. Серед причин відставання освіти дорослих України від практики технологічно розвинених країн можна виділити такі: недооцінка потенційних можливостей освіти дорослих; недостатність наукового обґрунтування освітньої політики в цілому; зосередженість на проблемах освіти молодого покоління; відсутність необхідної нормативно-правової бази; недостатнє дослідження зарубіжного досвіду в цій сфері. З метою удосконалення досліджень історичних та порівняльно-педагогічних аспектів розвитку освіти дорослих, а також виявлення зв'язків із сучасністю навчальним планом підготовки здобувачів ступеня доктора філософії на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти у галузі 01 Освіта, педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки передбачено опанування курсу «Ретроспектива становлення освіти дорослих».

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни «Ретроспектива становлення освіти дорослих» є формування у слухачів культури освіти та самоосвіти.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Ретроспектива становлення освіти дорослих» є формування таких компетентностей та предметних результатів:

загальних компетентностей:

- **ЗК 1. Аналітичні уміння.** Здатність до пошуку, відбору, аналізу й оброблення інформації, до формулювання самостійних тверджень, положень, оцінок. Здатність до організації і проведення фундаментальних, прикладних науково-педагогічних досліджень;

- **здатність працювати етично.** Здатність до реалізації етичних норм у науково-дослідницькій і викладацькій діяльності, що сприяє розвитку загальної культури й соціалізації особистості, дотриманню етичних цінностей;
- **креативність.** Здатність генерувати нові ідеї; творчо вирішувати проблеми у процесі дослідницького пошуку у сфері педагогічної освіти і освіти дорослих; приймати обґрунтовані рішення; здатність до безперервного творчого саморозвитку;

фахових компетентностей:

- **ФК 1. Готовність до здійснення власної аналітико-синтетичної діяльності** з метою визначення специфіки предмету дослідження, рівня його віддзеркалення в науковій літературі та розробки власних теоретичних конструктів, адекватних особливостям розв'язання обраної проблеми у сфері педагогічної освіти і освіти дорослих. Здатність до аналізу та аргументації вибору його методологічних засад; володіння уміннями здійснення аналізу філософських та ідеологічних актуалітетів освітньої політики на наднаціональному та національному рівнях; навичками застосування синергетичного, системного, аксіологічного, феноменологічного та інших методологічних підходів до аналізу педагогічних процесів на макро-, мезо- та мікрорівні їх функціонування; навичками критичної інтерпретації досліджень у галузі вітчизняної та зарубіжної теорії/історії освіти і педагогіки, синтезу нових ідей; здатність до спілкування з предмету дослідження у межах міждисциплінарного та/або міжнародного експертного середовища;
- **ФК 9. Здатність здійснювати історико-педагогічний аналіз** педагогічного явища в динаміці та часовій послідовності; здійснювати аналіз історії розвитку ідей педагогів, науковців, традиції оригінальних систем підготовки вчителя провідними педагогічними навчальними закладами України, доцільно здійснювати періодизацію розвитку національної і зарубіжної освіти;
- **ФК 13. Здатність застосовувати самоаналіз та самооцінку.** Здатність моделювати у професійному бутті динаміку власного професійно-культурного розвитку у вимірах потенціалу таких властивостей особистості, як комунікативність, інтелектуальність, інноваційність; здатність до реалізації професійної творчості як засобу кар'єрного руху на рівні її впливу на професійно-культурний розвиток; до професійної самоосвіти і самовиховання.

ФОРМАТ ДИСЦИПЛІНИ

Викладання курсу передбачає поєднання традиційних форм аудиторного навчання з елементами електронного навчання, в якому використовуються спеціальні інформаційні технології, такі як комп'ютерна графіка, аудіо та відео, інтерактивні елементи, онлайн консультування і т.п.

Під час сесії формат очний (*offline / Face to face*), у міжсесійний період - дистанційний (*online*).

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Результати засвоєння навчальної дисципліни «Ретроспектива становлення освіти дорослих» можна вважати задовільними за умови оволодіння **предметними результатами:**

- здатність здійснювати обґрунтування методологічних засад розвитку педагогічної освіти і освіти дорослих в українському і зарубіжному контексті; визначати тенденції розвитку педагогічної освіти і освіти дорослих в синхронічному і діахронічному вимірах (**ПР 15**);
- здатність до здійснення ретроспективного аналізу освіти зарубіжних країн з метою обґрунтування можливостей використання конструктивних ідей зарубіжного досвіду в процесі реформування української педагогічної освіти і освіти дорослих; визначати та вирішувати етичні питання міжкультурної толерантності (**ПР 16**).

Форми і методи діагностики успішності навчання виконання індивідуального завдання (самостійний підбір, обробка, аналіз історико-педагогічного матеріалу з різних джерел та створення презентації на задану тему); метод презентації; ретроспективний аналіз; компаративістський аналіз.

ОБСЯГ ДИСЦИПЛІНИ

Загальний обсяг – 30

Кількість годин: лекції – 4, семінарські заняття / практичні – 6.

Вид заняття	Кількість годин
лекції	4
семінарські заняття / практичні / лабораторні	6
самостійна робота	20

ОЗНАКИ ДИСЦИПЛІНИ

Рік викладання	Курс (рік навчання)	Семестр	Спеціальність	Кількість кредитів / годин	Кількість змістових модулів	Вид підсумкового контролю	Нормативна/вибіркова
1	1	2,3	011 Освітні, педагогічні науки	1	1	залік	вибіркова

ПРЕРЕКВІЗИТИ

Ефективність вивчення дисципліни «Ретроспектива становлення освіти дорослих» значно підвищиться, якщо здобувач зацікавлений у дослідженні питань формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих, має навички самостійної роботи зі здійснення кваліфікованого науково-дослідницького пошуку, обізнаний із понятійним апаратом освітнього процесу, базовими методологічними і теоретичними засадами неперервної освіти та навчання упродовж життя опанував на рівні магістратури дисципліну «Педагогіка вищої школи».

ТЕХНІЧНЕ Й ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ /ОБЛАДНАННЯ

У період сесії використовується медіапроектор; бажано мати мобільний пристрій (телефон) для оперативної комунікації з адміністрацією, методистом та викладачами з приводу проведення занять та консультацій.

У міжсесійний період комп'ютерну техніку (з виходом у глобальну мережу) та оргтехніку для комунікації з адміністрацією, методистом, викладачами та підготовки (друку) рефератів і самостійних робіт.

ПОЛІТИКИ ДИСЦИПЛІНИ

Положення «Про аспірантуру і докторантуру» в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Положення «Про забезпечення якості освіти в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України», Положення «Про політику академічної доброчесності в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України», Положення «Про порядок реалізації права на академічну мобільність в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України», Положення «Про оцінювання результатів навчання у процесі реалізації освітньо-наукових програм підготовки майбутніх докторів філософії в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України», Положення «Про визнання результатів неформальної освіти у процесі реалізації освітньо-наукових програм підготовки майбутніх докторів філософії в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України» та ін.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА КАРТА ДИСЦИПЛІНИ

Тиждень, дата, години	Тема, основні питання (розкривають зміст і є орієнтирами для підготовки до модульного і підсумкового контролю)	Форма діяльності (заняття) / формат	Матеріали	Література, інформаційні ресурси	Завдання, години	Вага оцінки	Термін виконання
Згідно з розкладом	Змістовий модуль I. Ретроспектива становлення освіти дорослих Тема 1.1. Основні віхи становлення освіти дорослих	Лекція 2 год Face to face	Презентація	3, 4, 6, 7, 8, 9, 11,15, 23, 24	Сам. робота 4 год. На основі опрацьованих наукових літературних, періодичних, інформаційних джерел підготувати презентацію про основні тенденції розвитку освіти дорослих в сучасному світі.	8 б.	жовтень
Згідно з розкладом	Тема 1.2. Просвітницькі погляди Миколая Фредеріка Северина Грюндтвіґа	Семінар 2 год <i>Online</i>	Методичні рекомендації	2, 11, 16, 22	Сам. робота 4 год. На основі опрацьованих наукових літературних, періодичних, інформаційних джерел підготувати презентацію про літературно-поетичну діяльність Миколая Фредеріка Северина Грюндтвіґа.	12 б.	жовтень
Згідно з розкладом	Тема 1.3. Виникнення та діяльність недільних шкіл для дорослих і курсів «вищої освіти» в Україні	Лекція 2 год Face to face	Презентація	2, 12, 13, 14, 17, 18	Сам. робота 4 год. На основі опрацьованих наукових літературних, періодичних, інформаційних джерел підготувати презентацію про провідні ідеї К.Д. Ушинського щодо організації недільних шкіл.	8 б.	квітень
Згідно з розкладом	Тема 1.4. Ретроспектива розвитку освіти дорослих у зарубіжних країнах і в Україні	Семінар 4 год <i>Online</i>	Методичні рекомендації	1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 20, 21, 23, 24	Сам. робота 8 год. На основі опрацьованих наукових літературних, періодичних, інформаційних джерел підготувати презентацію про додаткову освіту дорослих за кордоном.	12 б.	квітень

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ТА ВИМОГИ

Види контролю: поточний, підсумковий.

Методи контролю: тести, усне опитування, презентація.

Форма контролю: залік.

Рейтинг здобувача із засвоєння дисципліни визначається за 100-бальною шкалою, складається з рейтингу з навчальної роботи, для оцінювання якої призначається максимально 60 балів, і рейтингу з атестації (екзамен, залік) – 40 балів.

Критерії оцінювання. Еквівалент оцінки в балах для кожної окремої теми може бути різний, загальну суму балів за тему визначено в навчально-методичній карті. Розподіл балів між видами занять (лекції, практичні /семінарські заняття, самостійна робота) можливий шляхом спільного прийняття рішення викладача і майбутнього доктора філософії на першому занятті.

Рівень знань умінь та навичок з дисципліни оцінюється за чотирибальною шкалою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»)

«незадовільно» - здобувач знає та частково розуміє базовий, навчальний матеріал. Відсутня орієнтація в понятійному апараті, інноваційних технологіях професійного навчання та навички розробки навчально-методичного забезпечення дисципліни, організації навчальних занять та контролю успішності знань, вмінь та навичок набутих в процесі навчальної діяльності.

«задовільно» - здобувач знає та розуміє базовий, лекційний, законодавчий та навчальний матеріал. Орієнтується в понятійному апараті, інноваційних технологіях освіти дорослих, має навички наукової і дослідницької діяльності в галузі освіти дорослих. Може оформлювати й оприлюднювати результати аудиторної і самостійної навчальної діяльності .

«добре» - здобувач знає, розуміє, використовує базовий, лекційний, законодавчий та навчальний матеріал а й може аналізувати психолого-педагогічні, методичні ситуації в галузі освіти дорослих. Володіє понятійним апаратом, орієнтується у доборі інноваційних технологій освіти дорослих, має навички організації власної науково-дослідної діяльності. Аспірант здатен розробляти соціально орієнтовані проекти з освіти дорослого населення, може працювати у міжнародному контенті.

«відмінно» - здобувач знає, розуміє, використовує не лише базовий, лекційний, законодавчий та навчальний матеріал; може аналізувати та давати оцінку нормативній базі освітньої діяльності в Україні, нормативно-правовій базі організацій навчально-виховного процесу в навчальних закладах освіти України і зарубіжжя, етапи організації навчання дорослих. Чітко володіє понятійним апаратом, орієнтується у доборі інноваційних технологій щодо планування навчально-дослідної діяльності в галузі освіти дорослих. Має навички розв'язання комплексних проблем дослідницько-викладацької діяльності в галузі освіти дорослих.

Згідно з Положенням «Про оцінювання результатів навчання у процесі реалізації освітньо-наукових програм підготовки майбутніх докторів філософії в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України» контрольні заходи включають поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних, лабораторних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості аспіранта до виконання контрольної роботи. Форма проведення поточного контролю під час навчальних занять з дисципліни «Тенденції освіти дорослих в Україні і зарубіжжі» – усне опитування, виконання тестових завдань, захист звітів з практичних робіт.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному освітньому рівні, або на окремих його завершальних етапах.

Підсумковий контроль включає залік відповідно переліку питань розроблених викладачем.

Результати поточного та підсумкового контролю визначаються оцінками «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно».

При визначенні рейтингу здобувача враховуються бали, які він отримує під час семінарських, практичних занять та за самостійну роботу. Бали за поточну освітню діяльність визначаються як сума всіх отриманих під час навчальних занять балів, розділена на кількість отриманих оцінок та помножена на коефіцієнт 12, що становить не більше 60 сумарної оцінки за результатами вивчення дисципліни. Бали за підсумками проведення заліку або іспиту визначаються як сума всіх отриманих під час навчальних занять балів, розділена на кількість отриманих оцінок та помножена на коефіцієнт 8, що становить не більше 40 балів сумарної оцінки за результатами вивчення дисципліни.

СХЕМА НАРАХУВАННЯ БАЛІВ

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання				Залікова робота	Сума
Модуль I			Індивідуальне завдання		
T1	T2	T3		T4	
8	12	8	12	20	100

T1, T2 ... – теми розділів.

Примітка. Отримання упродовж семестру 20 балів є необхідною умовою допуску здобувача до підсумкового контролю.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Лук'янова Л. Законодавче забезпечення освіти дорослих: зарубіжний досвід / Лариса Лук'янова; Українська Асоціація освіти дорослих. – Київ : ТОВ «ДКС-Центр», 2017. – 147 с. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=OD_2014_2_15
2. Лук'янова Л. Б. Неформальна освіта дорослих як невід'ємна складова освіти впродовж життя URL: http://www.uaod.org.ua/data/PRO_OSVITU_DOROSLYH/unformal_OD.PDF
3. Технології професійного розвитку педагогів в умовах формальної і неформальної освіти: практичний посібник / М.П. Вовк., Г.І. Сотська, Н.О. Філіпчук, Ю.В. Грищенко, С.О. Соломаха, Л.Ю. Султанова, Н.С. Гомеля. – К.: Талком, 2019. – 320 с. <https://lib.iitta.gov.ua/715790/>
4. Навчання дорослих в умовах формальної і неформальної освіти: теорія і практика: монографія / М.П. Вовк, Л.Ю. Султанова, Н.О. Філіпчук, С.О. Соломаха, Ю.В. Грищенко. – К., 2019. – 498 с. <https://lib.iitta.gov.ua/718748/>
5. Баніт О. В. Відображення концептуальних положень неперервного професійного розвитку дорослих у міжнародних документах / Баніт О. В. *Електронне наукове видання «Адаптивне управління: теорія і практика»*. –2016. – Випуск 1. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/705943/1/banit.pdf>
6. Вовк Л.П. Історія освіти дорослих в Україні: Нариси. – К.: УДПУ, 1994. – 228 с.
7. Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи: збірник наукових статей / [колектив авторів]; за ред. Кременя В.Г., Ничкало Н.Г.; укл. Аніщенко О.В., Лук'янова Л.Б. – К.: Знання України, 2018. – 616 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/712504/2/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%20%D1%81%D0%B5%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D1%80%20%20%D0%94%D0%A0%D0%A3%D0%9A.pdf>
8. Лук'янова Л. Б. Андрагогіка: ретроспективний аналіз походження терміну та особливості сучасного змістового наповнення / Л. Б. Лук'янова // *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. - 2014. - Вип. 2. - С. 107-116. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=OD_2014_2_15
9. Ничкало, Н. Андрагогіка в системі педагогічних наук / Н. Ничкало // *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. - 2009. - Вип. 1. - С. 7-20. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=OD_2009_1_4
10. Огієнко, О. І. Андрагогічна модель навчання: американський контекст : монографія / О. І. Огієнко, І. М. Литовченко. – Київ : ЦУЛ, 2014. – 234 с.
11. Огієнко О.І. Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах: монографія. – Суми: Еллада-S, 2008. – 444 с. URL: <http://www.disslib.org/tendentsiyi-rozvytku-osvity-doroslykh-u-skandynavskykh-krayinakh.html>
12. Тимчук Л. Розвиток дидактики дорослих наприкінці XIX – на початку XX століття. / Тимчук Л. Вісник Львівського ун-ту. Серія педагогіка. 2012. Вип. 28. С.132–148. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=VLNU_Ped_2012_28_18
13. Тимчук, Л. Становлення та розвиток андрагогіки в Україні (кінець XIX–XX століття) : монографія / Людмила Тимчук ; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці : ЧНУ, 2015. – 464 с. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6313/1/Tymchuk.pdf>
14. Ушинский К. Д. Воскресные школы (Письмо в провинцию) // Журнал Министерства Народного Просвещения. – 1861. – № 106. – С. 58–82.
15. Ушинский К. Д. Программа педагогики для специальных классов женских учебных заведений // Собрание сочинений. – М.-Л.: Изд. АПН РСФСР, 1950. – Т. 10. – С. 31-43.
16. Ушинский К. Д. Программа педагогики для специальных классов женских учебных заведений // Собрание сочинений. – М.-Л.: Изд. АПН РСФСР, 1950. – Т. 10. – С. 31-43.

Додаткова

17. Аніщенко О. В. Професійна освіта і самореалізація жінок в Україні: історія та сучасність: монографія. – Ніжин: ТОВ “Наука-Сервіс”, 2003. – 251 с.
18. Баніт О. В. Системи професійного розвитку менеджерів у транснаціональних корпораціях досвід Німеччини і Польщі: монографія / Баніт О. В. – Київ: ДКС- Центр, 2018. – 414 с.
19. Грундтвіг, Николай Фредерик Северин.
URL: http://broukgauzefron.slovaronline.com/%D0%93/%D0%93%D0%A0/32225-GRUNDTVIG_NIKOLAY_FREDERIK_SEVERIN
20. Коляда Н.М. Розвиток недільних шкіл в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.). Дис. ... кандидата педагогічних наук / 13.00.01. Київ: Інститут педагогіки НАПН України за адресою, 2004.
21. Особливості організації вітчизняних шкіл для дорослих, заснованих приватною ініціативою.
URL: http://studopedia.ru/11_53738_osoblivosti-organizatsii-vitchiznyanih-shkil-dlya-doroslih-zasnovanih-privatnoyu-initsiativoyu.html
22. Павлик. Н. Розвиток неформального сегмента у системі неперервної освіти. URL: <http://scaspee.com/6/post/2013/1/3.html>
23. Пазюра Н.В. Внутрішньофірмова професійна підготовка виробничого персоналу в Японії і Південній Кореї: теорія і практика: монографія. – К.: Вид-во «Альфа-ПК», 2014. – 514 с.
24. Сорочан, Т. Місія та функції андрагогів у системі післядипломної педагогічної освіти / Т. Сорочан // Післядипломна освіта в Україні. – 2012. – №2. – С. 92–96. – Бібліогр. в кінці ст.
25. Шугалій, Н. Актуальність дослідження науково-педагогічної спадщини Ніколая Фредеріка Северіна Грундтвіга – засновника сучасної освіти для дорослих / Наталія Шугалій // Вища освіта України. – 2012. – № 4. – С. 72–78. – Бібліогр. в кінці ст.
26. Jarvis P. Adult Education and Lifelong Learning: Theory and. – London: Routledge Falmer, 2004. – 320 p.
27. Knowles, M. S. The Adult Learner: The Definitive Classic in Adult Education and Human Resource Development / Knowles, M.S., Holton III, E.E., Swanson, R.A. – [6th edition]. – London, New York, etc.: ELSEVIER Butterworth Heinemann, 2005. – 378 p.

Періодична література

28. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи.
29. Освітологія
30. Неперервна професійна освіта: теорія і практика
31. Педагогіка і психологія.
32. Педагогічна газета.
33. Порівняльна професійна педагогіка
34. Територія успіху

Інформаційні ресурси

35. Освіта.UA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua>
36. Електронна бібліотека НАПН України. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/>
37. Національна бібліотека України імені В. Вернадського . – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>
38. Педагогічна бібліотека [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pedlib.clx.ru>
39. Портал сучасних педагогічних ресурсів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.intellect-invest.org.ua>
40. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. – Режим доступу: <http://ipood.com.ua/biblioteka/>
41. Українська асоціація освіти дорослих. – Режим доступу: <http://www.uaod.org.ua>

Затверджено рішенням вченої ради Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (протокол №9 від 30.09.2020 р.).